

Spisateljica Vilma Vukelić, rođena Miskolczy (1880.—1956.) iz Osijeka, židovskog porijekla, pripada krugu slavonskih pisaca koji su pisali na njemačkom jeziku. Vlado Obad pisao je o njenom književnom radu u knjizi:

"Slavonska književnost na njemačkom jeziku" (Izd. Revija, Osijek 1989.) i zaslužan je, između ostalog, što je prijevodom učinio dostupnim djelo izuzetne žene Vilme Vukelić koja među prvim ženama u nas samosvjesno traži pravo žene na obrazovanje, javno djelovanje i izgrađivanje vlastite individualnosti, ravnopravnost žena na kulturnom i političkom polju. U liceju u Zagrebu predavale su joj: Marija Jambrišak, Camille Luzerne i Jagoda Truhelka.

Vlado Obad s pravom ističe da je knjiga iznenađujuće bogata. Čitanjem postajemo radosni zbog otkrića vrijednog književnog djela koje je bilo pohranjeno u arhiviranom sanduku u očekivanju ulaska u naše živote.

U hrvatskoj književnosti Vilma Vukelić postaje značajno prisutna svojom intelektualnom autobiografijom kojom obuhvaća ne samo osobnu nego i društvenu povijest svakidašnjice podjednako u zapažanjima detalja iz svakodnevnog načina života (detalja koje je ponekad mogla zapaziti samo žena), ophođenja, oblačenja (npr. napuštanja oklopa steznika, što je urodilo time da su djevojke počele gimnasticirati u "Sokolu", baviti se klizanjem, tenisom pa i mačevanjem), prehrane i staleških odnosa kao i širih društvenih, političkih i misaonih strujanja s kraja 19. i prve polovice 20. stoljeća.

U pogovoru knjizi Maroje Mihovilović, njen unuk, piše da je posljednje godine života provela: "... uglavnom u svojoj sobi, u krevetu u kojem je pisala. (...) Njeno kuckanje na pisaćem stroju u krevetu možda je najživlja slika koje se sjećam o svojoj omami" (str. 254.).

Preporučiti knjigu kao trezor slika i podataka iz života Osijeka i drugih gradova bilo bi nedostavno s obzirom na širinu autobiografskog književnog zahvata u kojem autorica napominje: "... zanimanje za ljude u mene je bilo snažnije i izvornije razvijeno od svega drugoga".

Značajno je da su zapisi Vilme Vukelić pisani daleko od idealizacije "zlatne" prošlosti, s prodornom bistrinom pogleda u proživljeni život i iznad svega sa zadovoljstvom koje iz pisanja i prisjećanja proizlazi:

Izuzetno živa zapažanja društvenih razgovora i položaja žene (također i djece; batinjanja u školi, str. 32.) u malogradskoj sredini sadrže prepoznatljivost koja se još u ostacima zadržala u Osijeku i nakon II. svjetskog rata, pa me podsjećaju na gradski način života koji sam djelomice osjetila pedesetih godina u Osijeku. Osim loše, zagađene vode (osobito krajem 19. stoljeća) i komaraca, opisa filtriranja vode čega se sjećam u ratnim i poratnim danima u Osijeku, treba upozoriti na snažne opise zemaljskog i nebeskog krajolika zalaska sunca nad mutnom, širokom i teškom Dravom (vidi str. 114) vezanost i ljubav Vilme Vukelić uz rodni grad. O položaju žene i predodžbama o mjestu koje ženi pripada, pisala je Vila Vukelić i u odnosu na štivo koje se čitalo po kućama krajem 19. stoljeća. Dok su djevojke čitale ljubavne romane Marlitta i Heimburga (str. 101.), u obiteljima: "Gartenlaube", "Blatt der Hausfrau", "Vom Fels zum Meer", "Wiener Mode" (str. 190.), za sklapanje braka vrijedila su praktičnija shvaćanja s kojima se autorica sukobila:

"I uopće: što znači pojam ljubavi u životu žene? Maglenu utvaru koja se rastače u ništavilo pod jasnom dnevnom svjetlošću realnosti. Egzistencija oslobođena briga, na strani čestita muškarca, u životu je žene ono što se poželjeti može. Sve što zahvaća ponad toga pripada u područje romana i stanovitih bolećivih predodžaba kojima se nadahnjuje mladež. Slušala sam to svakog dana." (str. 228.)

Vilma Vukelić, Tragovi prošlosti, (Memoari), Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb 1994., 257 str. (Posebno izdanje)

"Uostalom, među bračne navike ubrajalo se i to da supruga ne smije pokazivati svoje stvarne osjećaje i potrebe. Njezina hladnoća i suzdržanost u društvu cijenjene su kao vrline, a u očima supruga bilo je to jamstvo za očuvanje bračne vjernosti. Od žene koja se prema vlastitom suprugu odnosila pasivno, kojoj je nedostajalo temperamenta i koja je bračne dužnosti obavljala jedino iz obaveze, bez zanosa i vlastite inicijative, od takve se žene ni izvan braka nije trebalo bilo čega pribojavati. Takvi patrijalhalni propisi vrijedili su dakako samo za ženu, dok su se muškarcima mogli izživljavati po vlastitoj volji. Zlo i naopako po ženu ako bi je muž pri preljubu uhvatio na djelu, ili pak samo naslutio sklonost za drugoga muškarca." (str. 233.)

Vilma Vukelić nije odustajala od svojih nastojanja i kao majka četvero djece položila je maturu i upisala se 1911. godine na Prirodoslovni fakultet u Münchenu, I. svjetski rat onemogućio joj je da završi studij. U intelektualnom razvoju (dvije godine školovanja u Beču) stigla je u mladosti do Ibsena, Wedekinda, Strindberga, a posebice ističe doživljaj Baudelairea ("Cvijeće zla"). Rano postaje svjesna položaja žene: "U javnom životu, poput politike i socijalnog poretka, ona nema što tražiti. Ona se također ima suzdržavati vlastitog mišljenja, koje s njezinih usana djeluje "neženstveno" i kojega izricanjem se na jednoj strani čini smiješnom, a na drugoj omraženom." (str. 193.)

U Osijeku osamdesetih godina 19. stoljeća Vilma Vukelić zapaža vladajuće mišljenje Jeremyja Bentham (1748.—1832.) u ranom kapitalizmu s kojim se hrvatska čitalačka publika mogla upoznati iz članka u nastavcima: "Potreba luksuza", objavljenog u "Danici Hirske" 1847. godine (u članku se pojavljuje, čini se prvi puta međunarodni naziv *proleter* kao širi pojam sirotinje). Navodi geslo glavnine birača: "Gdje jedni zarađuju, ni drugi ne oskudijevaju; ili: Bogataši puštaju i sirotinju da živi, luksuz jednih omogućava i drugima komad kruha." (str. 125.)

Sjećanja Vilme Vukelić obuhvaćaju i Eugena Kvaternika koji je u II. svjetskom ratu "iz mržnje prema majčinoj polužidovskoj krvi i djedovoj židovskoj (...) postigao stravični rekord u u sadističkim ubojstvima. Hekatombe (*masovni pokolji*) su padale na samo jednu njegovu riječ. Masakrirao je omrznute Židove i ništa manje omražene Srbe, spaljivao sela, vješao taoce, u koncentracijske logore slao stalno nove žrtve." (str. 217.)

U književnoj kao i kulturno antropološkoj sferi istraživanja postoji mnogo razloga i poziva na čitanje "Tragova prošlosti" u svjetlu smirenog i prodornog intelekta Vilme Vukelić.

Divna ZEČEVIĆ